ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

بازنامە

مولا ئەلى قۇشچى

نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئەخمەت ھەمىت

مۇھەررىردىن: يېقىندا ئاپتونوم رايونلۇق قەدىمىي ئەسەرلەر ئىشخانىسىنىڭ قول يازمىلار بۆلۈمىدە «بازنامەئى موللا ئەلى قۇشچى» ناملىق بىر پارچە قول يازما بارلىقى مەلۇم بولدى. بۇ قول يازما جەمئى 44 بەت بولۇپ، باش-ئاخىرى تولۇق ئەمەس. قول يازمىنىڭ فورماتى 16 × 13 سانتىمېتر. ئەسەرنىڭ بېشىدىن 33 - بەتكىچە بولغان قىسمى شېئىرىي شەكىلدە يېزىلغان. بۇ قىسمىدا شائىر ئۆۋ قۇشلىرىنى بېقىشتا ۋە ئۇلار بىلەن ئۆۋ ئۆۋلاشتا دىققەت قىلىدىغان مەسىلىلەرنى بايان قىلغان. ئەسەرنىڭ ئاخىرقى قىسمى نەسرىي شەكىلدە يېزىلغان بولۇپ، ئاپتور بۇ بۆلەكتە ئۆۋ قۇشلىرىدا كۆپ كۆرۈلىدىغان كېسەللەرنى داۋالاشقا دائىر بەزى رېتسېپلار ۋە تەجرىبىلەرنى تونۇشتۇرغان. «موللا ئەلى قۇشچى» دېگەن ئىسىم ئەسەرنىڭ نەسرىي ۋە نەزم قىسمىدا بىرقانچە ئورۇندا زىكىر قىلىنغان. لېكىن شائىر موللا ئەلى قۇشچىنىڭ تەرجىمھالىغا ئائىت تۆۋەندىكى مەلۇمات ئۇچرىتالمىدۇق. ئەسەرنىڭ بىر پۈتۈن مەزمۇنىدىن قارىغاندا شائىرنىڭ ئۆزى يەل مەخسۇس ئۆۋ قۇشلىرىنى بېقىش ۋەداۋالاش بىلەن شۇغۇللانغانلىقى مەلۇم.

«بازنامە» قۇشچىلىق ۋە ئۆۋچىلىقنى ئۆزىگە ئاساسىي تېما قىلغان رىسالە خاراكتېرىدىكى ئەدەبىي ئەسەر. ژۇرنىلىمىزنىڭ بۇ سانىدا بازنامەنىڭ نەزم قىسمىنى كىتابخانلارغا تونۇشتۇردۇق.

شەھىنشاھ كەۋنەين بەدرۇد - دۇجاھ،
ھەبىبى خۇداۋەندۇ نۇرى ئىلاھ.
كېلىپ قاتىغە ھەزرەتى مۇستەفا،
زۇھۇر ئەيلەبان سەييىدۇل - مۇجتەبا.
نۇبۇۋۋەت سەلاھىدىن ئول كىيدى تاج،
چۇنان تاج لەۋلاك تاپتى رەۋاج.
ھەبىبغە ھەق ئۆز - ئۆزى ئىلتىفات،
يىبەردى رەسۇل نەزدىگە قانچە ئات.
دېدى پەيك: «يا خاتەمەل - ئەنبىيا،
شىكار ئەيلەمەك ئەمر بولدى ساڭا.

خەبەر مەزمۇنى بىرلە ئەيلەپ قەبۇل،
كى جىبرىئىلدىن ئالدى تەئلىم رەسۇل.
شىكار ئەيلەمەك رەببىدىن بولدى فەرز،
رىۋايەت قىياسى بىلە بولدى فەرز.
قارا قۇش ئالىپ كەلدى روھۇل - ئەمىن،
شىكار ئەيلەدى سەيدۇل - مۇرسەلىن.
بۇ سۆز رەفتىسىدىن بىل ئۇيىلە كەرام،
فەقالە رەسۇلۇن ئەلەيھىسسەلام.
ئىبرۇر سۇننەتۇ باز ھەم مۇستەھاب،
رىۋايەت قىلىپدۇرلار ئەھلى سەلەب.

يېتىپ بەھرەت ئول شاهى تەھقىقغە، شكار ئەيلەدى مۇددەتى يارغار،
ئنان قلدى بۇ بەكرى سددىقغە. قالىپدۇر ئۇلاردىن داغى يادكار.
ئۇلاردىن برى دەست بەدەست قويدى گام، ۋەھالەن مۇنى بىلمەك ئەھلى سالاھ،
بۇ موللا ئەلى قۇشچىيۇ نىك نام. مۇدامەت شكار ئەيلەمەكدۇر مۇباھ.

چۇنانچە ئەۋۋەلقى بابدا قارا قۇشنىك بەيانىنى ئايتۇر، ئۇچۇنچى بابدا قارچىغە نىك رەنجىنى داۋاسىنى ئايتۇر، تۆرتىنچى بابدا لچىننىك بەيانىنى ئايتۇر، بەشىنچى بابدا ئەتەلكۇنىك بەيانىنى ئايتۇر

ئايا راۋى، قىلغىل بەيان داستان، داغى سەيدىغە جۇملە جان كەتسە خۇب.
شكار ئەھلىغە دەفتەرى بوستان. كۆكۈل خۇشلۇقىغە قۇش ئالمانەدۇر،
سۆزۈك مەزمۇنى بىرلە نەزم ئەيلەدىم، داغى ئاتۇ زەنۇ خۇش ئەلھانەدۇر.
زىھى نۇتقۇكسز بىرلە ئەزم ئەيلەدىم. ئەگەر ئەچكۇ كۆزدۇر تامۇرى قىزىل،
ئەگەر ئۇبدان ئولسە قارا قۇش ئەيان، كى ئۇبدان سفەتتە بولۇر بۇ دەلىل.
ئانىك سۇرەتىدە بولۇر بۇ نشان. ۋەلى بولسە خالى مىيانە بولۇر،
قاناتىيۇ بوينى ئۇزۇن، ئاغزى كەك، بولۇر بۇەددل پات ئالىشدىن قالۇر.
باشىنىك تۇكى چال بولۇر نەچچە رەك. يەنە بىر نشانە بولۇر سىنە كەك،
يۇكى يۇمشاق ئولسە ئۇ قۇش خوب بولۇر، قاناتغۇ بولۇر ياخشى قۇش بىدەرەك.
بەسى قۇشلاماغلىقغە مەرغۇب بولۇر. بىلىك بۇ سفەتلىك قۇش ئۇچقۇن بولۇر،
ئەگەر بولسە ئۇبدان بۇ سۇرەتىدە دۇر، كۆرۈپ خەسمەلەر كۆكلى پۇر خۇن بولۇر.
ۋەلى كۆزى ئاق ئەگەر بولسە تا قاردەك. ئەگەر كۆز ساردق بولسە زەر مۇرەدەك،
قىزىل بولسە تا دانەئى ناردەك. ۋەيا بولسە كۆك رەڭگى خەرمۇرەدەك.
سۇلۇغ بولسە چوك كۆزى مەستانەدەك، بۇ قاتتىغۇ بەدخۇي بولۇر بىمىسال،
خۇمار ئامىز ئولسە ۋەلى ژالەدەك. ۋەلى خۇشخۇي ئولماقلىق ئەمرى مەھال،
كىيىكچى بولۇپ قانچە ئالمان بولۇر، قارا قۇش يەنە بولسە گەر كۆكسى تار،
تولا بارچە قۇشلاردىن ئۇبدان بولۇر. كى پەرۋاز ئېتەلمەس ۋەلى سۇس ئۇچار،
بۇ سۇرەتىدە قۇش بولسە، ئەي شاهباز، بۇ تۇرلۇكنى دەيدۇر ھەكمان ئۆزى،
كى ئالغىل ئانى يامبۇغە قىلمە ناز. بولۇر پەر قۇۋۇەتلىك يوقتۇر سۇدى.
قۇشۇك ئوبدان ئولسە داغى ياخشى خۇب، سىرە سۇزۇكۇ بولسە مىنقارى قۇش،
ئۆيۇكدە داغى يىمەكىك تۇئمە خۇب. بۇ ياخشى نشانە بىلىك، ئەھلى ھۇش.
ئەگەر باقساكسز ياخشى قۇشقە باقىك، ئۇلۇغ قۇشتن ئەلبەتتە قاتتىغ قاچىك.
يامان قۇشتىن ئەلبەتتە قاتتىغ قاچىك. كۆزدە يەنە ھەم ئاياغى كىچىك.
كۆكۈل بىر خۇش ئولسە جەھان كەتسە خۇب، سەر ئانچە خۇبى باشۇ ئاياغى چوك،
ۋەلى بولسە خۇب يۇمۇلاق بولجۇك. ۋەلى بولسە خۇب يۇمۇلاق بولجۇك.

ئىككىنچى بابدا قارچىغە نىك بەيانىنى ئايتۇر، بۇ باب يەتتە فەسلدۇر

بىلىك قارچىغە يەتتە قسمى بولۇر، ئېرۇر تۆرتى ئوبدان ئۇچىدۇر زەبۇن،
كى ھەر بىرىنىك ئۆزگە ئسمى بولۇر. بۇ تۆرتى قسلۇر سەيدىنى سەرنىگۇن.

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

ئېبرۇر تۇيغۇنۇ تۇنجى سارۇ ئۇلا، كۆچۈك سالىھ ئولسە نە رەھمەت ساڭا.
ئېبرۇر يەنە دۇنيايى بەر ئىنتىھا. ئوشۇل شەھ توغۇردا تۇيغۇن تۇرۇر،
چۇ تۇيغۇن بولۇر ئاقۇ كۈناھ پەر، كۈنسەن كۈنى دەۋلەت ئەفزۇن بولۇر.
ئۇچۇش بابىدا بارچەدىن تىز تەر. ئايا شەھكى شۇمقار تۇيغۇن قۇشار،
كى ئاتدا كۆتەر خۇش خۇيى شاھباز، ئانىڭ دەۋلەتى يەتتە كۆكتىن ئاشار.
كى سەيد ئىنتىھاسى ئۇقار بىلە غاز. ئەگەر قىلسە شەھ باخشىغە ئىلتىفات،
ئەگەر شاھسەن ھىممەتىڭدۇر بەلەندە، ئەتەلكۇ كىيىك ئالسە خۇش ياخشى ئات.
شىكارىڭغە تۇيغۇنىنى قىل ئەرجۇمەند. ئەجەب يوق ئەتەلكۇ كىيىك ئالماقى،
كى شۇمقار تۇيغۇن شەھ شەۋكىتى، ئالۇر شاھنىڭ ئىلتىفات قىلماقى.
تۇغۇردا شۇڭقار بەسى دەۋلەتى. كى شۇڭقار ئەتەلكۇنىڭ ئۇبدانىدۇر،
قۇشۇڭ تۇيغۇن ئولسە نە دەۋلەت ساڭا، كى شەھ لۇتفىدىن كىيىك ئالماقىدۇر.

ئىككىنچى فەسلدە تۇنجۇرنى بەيان قىلۇر

ئىكىنجىسى تۇنجۇردۇر قىسم باز، ئايانى ئېبرۇر ئەنزەرى چۇبە رەڭ.
باشى چوڭ، يوغان بويىنى، قەددى دەراز. بەسى زور بازۇسى ئۇچۇن دۇرۇر،
ئېبرۇر خەتلەرى بارەكۇ كىفتى كەڭ، بۇ ھەم سەيدكە مىسل تۇيغۇن دۇرۇر.

ئۈچۈنچى فەسلدە سارئالارنى بەيان قىلۇر

ئۈچۈنچى بىلىڭ سارئالار ئەھلى ھۇش، ئېبرۇر زور پەنجە قۇۋەتلىك يوغان،
ئايانى ئېبرۇر ئاق يۇڭىدۇر دۇرۇش. بۇ ھەم سەيدگە خۇب ئېبرۇر بىگۇمان.

تۆرتىنچى فەسلدە دىنارنى بەيان قىلۇر

كى تۆرتىنچى قىسمىنى دىناردۇر، بۇ تۆرتىنى ھەر نە دېسە بېرىپ ئال،
كى بۇلجۇڭ يۇڭى دالى ھەركاردۇر. زەرۇ نۇقرەسىن بەلكى جان بېرىپ ئال.
ئېبرۇر سىينەسى كەڭ، باشىدۇر يوغان، بىلىڭ بۇ جەھان بۇۋەفادۇر بەسى،
بۇ پەررەندەئىسى خۇب ئېبرۇر بىگۇمان. زەرۇ نۇقرە، مالۇ دىنارى بەسى.
بۇ ھەم تۆرتى خۇب قۇشلاغىل، ئەي جەۋان، كۆڭۈل بەرمەس ھەرگىز ئەگەر ئاقىلى،
كۆڭۈل خۇشلۇقى بىرلە غەمدىن ئەمان. بەيادى خۇدا بىرلە قۇش مايىلى.
ئەگەر قۇشلاغىل ياخشىنى قۇشلاغىل، ئايا ئەي جەۋان، كۆڭلىڭىز خۇش قىلىڭ،
كۆڭۈلنى خۇش ئەت ياخشىنى ئاۋلاغىل. شەبۇ روز خۇداغە ئىبادەت قىلىڭ.

بەشىنچى فەسلدە زەبۇنى بەيان قىلۇر

زەبۇنى ھەم ئۇچ قىسمدۇر زەبتى باز، ۋەلى بىلمىشۇ كۇللىسىن ئادەمى.
ئايا ھۇشمەند، ئەيلەڭىز ئىمتىياز. بار ئېرمىش يەنە جاي دەپ جانۋەر،
كى ئول يۇڭى بىۋە ئولغاي تولا، ئاياغ ئالشۇر قارچىغە يەك دىگەر.
قانات قۇيرۇغى ھەم ئۇزۇندۇر قارا. ئانىڭدىن قۇتۇلغان خىرە كۆز بولۇر،
جەھان ئىچرە كۆپدۇر ئىدا ئالەمى، خىرەكىم ھۇنەر خەلق ئارا سۆز بولۇر.

ئالتىنچى فەسلىدە ئىككى قىسىم زەبۇننى بەيان قىلۇر

يەنە قىلتۇ بىرلە ئۇل جۇفت ئولۇر، تەمەسخىر يۈكىن بويىندا كۆتەرۈر.
مۇنىڭدىن تۆغۈلغان قۇۋۋەت سەر بولۇر. دېگەيسىر مۇنى ئەقلى يوق بىتەمىز،
بولۇر تاز فىشانە ۋەلى كەم يۈرەك، ئوغۇل بولغانىدىن ئىدى ياخشى قىز.
بولۇر تۇمشۇقى ھەم ئاياغى پۇچەك. كى بىر پۇلغە بەرسە مۇنى ئالماغىل،
قەدى ئىنچىكەدۇر ئۆزى بىمەجال، ئۆزۈڭنى مەلامەت ئارا سالماغىل.
مۇنى قۇشلاغانلار كۆپ ئولغاي مەلال. چۇ ئاقىل بولۇر بازنىڭ سىغەتى،
بەيان بولدى قارچىغەنىڭ كۇللىسى، كى ئالمان چوڭىدىن خىرە جەررەتى.
كى ئوبدان بولۇر ئالتەدىن تۆرتىسى. كى قۇش ئالماقى چوڭ ـ كىچىكدىن ئەمەس،
بارى قۇش، ئايا باز، مەرغۇبدۇر، ئانىڭ ئالماقى يول يوغاندىن ئەمەس.
بۇزىدىن يەنە تۆلكەلەر خۇبدۇر. كى قۇش تەبئىنى باخشى ياخشى ئالىپ،
بۇ ئۈچ قىسمنى قۇشلاغان تىيرەدۇر، كىچچە كۆتەرىپ كۆڭلىنى ھەم ئالىپ.
ئانىڭ تەبئى دون، كۆزى ھەم خىيرەدۇر. ئانىڭ ئالماقى ھىممەت ئالى ئىبرۇر،
كىشكىم بۇ ئۈچ قىسمىدىن كۆتەرۈر، يەنە ۋەجھى شەھ ئىلتىفاتى ئىبرۇر.

يەتتىنچى نەسلىدە قۇش قۇشلاماقنى بەيان قىلۇر

بەيان ئەيلەيىن ئەمدى ۋەسفى نىشات، ئۇ قارچۇغەنى قىرغاۋۇلىغە سالار.
ئىبرۇر قۇشلاماغلىقدا كۆپ ئىھتىيات. كى ئون مۇرغى دەشتىغە تويغان زەمان،
ئايا ھۇشمەند ئەيلەڭىز قائىدە، ئالۇر سەيد ئۆردەك، ئىبرۇر بىگۇمان.
كىم ئاگاھ ئەمەس تاپماغاي پايىدە. بۇ تەرتىب بىلە قۇشلاسە بازنى،
ھۇنەرمەند ھۇنەر ئالماقى رەفتىدىن، كى شاد ئۆتكەرۇر قىش ئىلە يازنى.
كى قۇش كامىل ئولماقلىقى باخشىدىن. ئورۇن يۇتكىمەس قىلماغاي خۇيى ھەم،
ئىشتكىل كېرەكدۇر بۇ سۆز بارچەغە، كى فەرۋاز ئىبتىپ ئۆرلەمەس رويى ھەم.
كى ئىلكىگە كەلسە يېڭى قارچىغە. چۇ ئات كۆتىرىلمەك بولۇر قارچىغە،
كۆزىنى تېڭىپ ئۈچ كۈن كۆتەرىپ بۇ تەرتىب بىلە باز كۆزىن ئاچىپ. بۇدۇر قائىدە ئاڭلاسە بارچەغە.
كىم ئۇخلاپ سەھەرلەر كۆتەرمەك كېرەك، تولا ئۇچرۇقى ئۆردەك ئالسۇن يەنە،
سىلاپ، كۆڭلىنى ياخشى ئالماق كېرەك. تاۋۇشقان گۆشى بەرگەسىز ئۇستىگە.
يۇۋاشىغۇچە كۆزىگە قارىماي، مۇبادا تاۋۇشقان ئەتى بولسە كەم،
كى خالىدا ئۈچ كۈن كۆتەرسۇن رىۋاي. كىيمەك گۆشنى بەرمەك چوغۇلدەكنى ھەم.
يەنە يەردە ئون كۈن كۆتەرمەك كېرەك، ياپالاق، سېغىزغانۇ قۇشقاچ بېرىك،
يەنە ئاتدا ئون كۈن كۆتەرمەك كېرەك. داغى ئۆزگە گۆشلەردە فەرھىز قىلىك.
يەنە ئۈچ تاۋۇشقانغە يولۇق قىلىك، بۇ گۆشلەر مۇيەسسەر ئەگەر بولماسا،
كى ئانىدىن كېيىن تاۋۇشقانغە سالىك. بىرئاز يەنە گۆشلەر بېرىك گاھ ـ گاھ.
قاچان توشقانىنىڭ ئويۇنغە تويار، بۇدۇنەگە گەر قۇشلاسە كۈچ ئالۇر،
خىرە ھەم بولۇر رەنجگە ھەم قالۇر.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ۋەلي ئىككى ئۇچدىن تولا قۇشلاماك،
كىشىكىم سەخىدۇر جەۋانمەرد ئاتى،
بولۇر بىدئەتۇ ئانى ھەم خۇشلاماك.
ئۆزى فانى بولغاندا يۇتمەس ئاتى.
قۇشۇم ئالمان ئولسۇن دېگەن شاد ئولۇر،
ئايا ھۇشمەند، چىقاريك ياخشى ئات،
بۇ سۆزلەرنى قويماي ھەمە ياد ئالۇر.
يامانلىقمۇ ھەم قالغۇسى يامان ئات.
ئەمەل قىلماسە بۇ سۆزۈمگە مېنىك،
ھەكىمان بىلىك ئالىمان سۇھبەتى،
دىلى تىيرەدۇر كۆزىدۇر خىرەنىك.
كىتاب ئوقۇپ نەغمەئى خۇش قۇۋۋەتى.
ئەرەنلەر ئىشى قارچىغە قۇشلاماق،
كى موللا ئەلى قۇشچىيۇ ياك باز،
سەخاۋەت قىلىپ نەغمەنى خۇشلاماق.
بۇ سۆزنى دېدى ئەيلەمان ئىمتىياز.

ئۈچىنچى قەۋلدە قارچىغەنىك رەنجىنى ۋە دەۋاسىنى ئايتۇر، بۇ قەۋل ئونبىر فەسل بىرلە تەمام بولۇر، ئەۋەلقى فەسلدە باش ئاغرىقىنىك دەۋاسىنى ئايتۇر

بەيان ئەيلەيىن قارچىغە رەنجىنى،
ئىلاجى ئانىڭكى خۇرۇس ئۆتىدۇر،
نەچە قىسم دەيدۇر ھەكىمان ئانى.
ساۋۇق سۇ بىلە چايقابان يۇتقۇزۇر.
باشى ئاغرىسا ئەۋۋەل، ئەي ھۇشمەند،
يەنە دەفئ ئەگەر بولماسە ئاغرىغى،
ئەلاماتىدىن ئاڭلاڭىز بولسە چەند.
مۇڭا تۇخمى تەررە بىنەفشە ياغى.
بىلىك كۆزىنىك ئالدى ئولدەم شاشار،
بۇ ئۇددىيەنى جەمئ ئەيلەپ ئىزدەپ،
باشىن سىلكۈرۈ تۇمشۇقىنى قاقار.
ئانى دەفئ ئېتەر بۇرنىغە تامىزدەپ.
ئىلاجى ئانىك ئىسسىغ ئولتۇرغۇزۇر،
بېرۇر تۇتمە بېھ بولغۇچە ھەيئەتى،
خۇرۇس ئۆتىنى چايقابان يۇتقۇزۇر.
قوزى ئوغلاقۇ مەكىيانىنىك ئۆتى.
ۋەلي چايقاماقدۇر ئىسسىغ سۇدا،
بىلىكىزكى قۇش بىر-بىرىن تۇتۇشار،
مۇنىك ئىلە دەفئى ئەگەر بولماسا.
مۇنىك زەربىدىن قۇشغە ھەيكەل چىقار.
كى سۇنبۇل بىلە ياسۇمەن ياغىنى،
تۇلكى بازىغە چار دارۇ بېرۇر،
قۇيار بۇرنىغە ئوڭلابان باغىنى.
داغى بوزنى قىزىل بىلە سۇزدۇرۇر.
قۇرۇغدىن باشى ئاغرىسە قارچىغاي،
جەراھەت ئۇلار بىلە دەفئ ئولماسە،
چۇ گۆشنى يېيىشى بىلە ساڭقاماي.
نوخۇتەدەك سىماب ئۆلتۇرۇپدۇر يەنە.
باشىنى تۆبەن سالىبان ئۆلتۇرۇر،
چۇ ئۇچ كۈن ئانىك گۆشى بىلە سىماب،
تولا ئۇخلاماقى كۈندۈز دۇرۇر.
كى سۇتكە قوشۇپ بەرگەيۇ مىسلى ئاب.

تۆرتىنچى فەسلدە گۆش تاشلاغانىنى ئايتۇر

يەنە ھەم ساۋۇق ئۆتسە گۆشت تاشلاغاي،
باشىنىك تۈكى تەرتۈسىگە يانۇر،
بۇزۇلماس رەڭى، بۇيى ھەم بولماغاي.
ئەلاماتى رەنجى بۇ يەڭلىغ بولۇر.

ئىلاجىن بەيان قىلمىش ئەھلى ھەكىم،
ئەگەر بەرسە كۆپ يەتكۈدۈر ئول ئىزا.
بۇ فېئل ئىلە گەر بولسەلەر مۇستەقىم.
ۋەگەر قارچىغە سۇساسە مۇددەتى،
بېرىلگ قوي گۆشىنى مۇسەللەس بىلە،
دەۋا زەنجەبىل بىلە قويىنىگ سۇتى.
ۋەلي كوھنەسىن چارەكى ئۇد ئىلە.
بەھار فەسلىدە بولسە گەر بى فەراغ،
يېردىم ئاتىسىنلىق بېرىگىز غىزا،
قويارلاركى بۇ نەۋئ دەردىگە داغ.

ئالتىنچى فەسلدە گۆش تۆكۈلگەن يەنى قولىنجى

بەيان ئەيلەمىشلەر، بىل ئەھلى كىرام،
يېسە قارچىغە بېھ بولۇر خەستەلىك.
خىرەد بابىدا تاپقان ئول نىكى نام.
بۇ دارۇ بىلە تاپماسە گەر ئەمان،
قۇلىنج ئولسە گەر قارچىغە ئىللەتى،
ساردغ تۇزغە داغ قويار ئول زەمان.
ئەلاماتنى بىلدۇرۇر شىددەتى.
بۇ دارى ھەمە بولماسە گەر ئاسغ،
كۆزى قىسلىپ قويرۇغىن تەبرەتۇر،
كى شور تۇزدا مىگەگە ئۆتكەر ئىسغ.
داغى ساڭقاسە بەلكى ئاۋۇاز ئېتۇر.
ئەگەر قارچىغە بولسە يەئنى قاداق،
ئىلاجى نوخۇتدەكىنە سەبرىنى،
داۋا قىلسالار بولغۇسى ياخشىراق.
سېرىغ ياغ بىلە بەرگەسىز بىر كۈنى.
كالا ياغىن ئاق تۇزدا مەرھەم قىلۇر،
ساۋۇق سۇنى ئالدىدا قويماق كېرەك،
چۇ بىر كېچە-كۈندۈز قاداقغە قويۇر.
كەبۇتەر ئېتى تۇئمە بەرمەك كېرەك.
ۋەلي يۇمشاغاندا قاداغى ئانىگ،
بىلىگ قارچىغە گوشتى فوستى ئارا،
داغى ئورنىغە ھەم نۇشدەر سالىگ.
كى پەيدا بولۇر يەل ساۋۇقدىن يانا.
ئاياغ ئۇستىنى تىنماسە گەر شىشپ،
ئىلاجى ئانىگ قوي ياغىنى يىغىپ،
كى چۇتار ئىلە سۇركىگەي ئاتىلىپ.
قازاندا ئانىكىم بەسى دەپ بېرىپ.
سۇرۇپ سىركە بىرلە قاداغىن يۇسۇن،
ھەۋاسىغە كەلتۇرۇبان يۆرگەمەك،
كى ئۇچ كۈنغىچە بولغۇسى بىر يوسۇن.
ساۋۇغان مەھلىدە ئالماق كېرەك.
ۋەگەر باغ سۇغۇرتۇپ شەشسە ئاياغى،
يەنە قارچىغە گەر كۈچ ئالسە بىلىگ،
دەۋاسى ئانىگدۇر چىگىتنىگ ياغى.
ئەلاماتلارى بىرلە مەئلۇم قىلىگ.
ۋەگەر سۇ سالىپ بولسە گۆش تاشلابان،
كى تۇتماس ئاياغىيۇ گاھى تۇتار،
ئەگەر قاينىاتىپ بەرسە يا بادىيان.
يۇمۇلماس يەنە پەنجە ئانى قاقار.
ئەگەر قارچىغە توڭماسۇن دېسە، بىل،
نەچە تەربىيەتلەر بىلە سەمرۇمەس،
كۇنۇن ئەرتە بەرمەك كېرەك زەنجەبىل.
ئانى قۇشلاماقلىغغە قىلمە ھەۋەس.
تاۋۇشقان بىلە قاغە يۆل ئۆتنى،
ئىلاجىن بۇ زەئىفىغەكىم سىز قىلىگ.
كى ئالغانچە بەرمەك كېرەك بىل مۇنى.
پىشىق خىشتنى ئوت بىلە قىزدىتىگ.
ساۋۇقداكى قارچىغەنىگ مىسلى ھەم،
بۇ خىشت ئۆزرە تۇرسۇن كەبۇتەر تىرىگ،
كى ئالدىدىن ھەم بولماغاي گۇشتى كەم.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

ئەگەر باغرىنىڭ تۆكى ھەم بولسە باز، ئاڭا نەچچە قىلسە تېخى ئاز بولۇر.
بۇ ھەم بىر بۆلەك سەئى قىل ئىمتىياز. كى بىر قۇشغە يۈز گەنجى قارۇن تەسەددۇق،
ئىلاجى ئانىڭ سىركە، ئاچچىغ ئانار، داغى بەلكى يۈز مالى دۇنيا تەسەددۇق.
مۇڭا گۆشنى شاللاپ بېرۇر نەچچە بار. كىشىكىم دەۋا بىرلە سېھھەت قىلۇر،
ئەگەر قۇشغە نەچچە دەۋالار دېدۇك، نەچە زەر ئالىپ شەھقە مىننەت قىلۇر.
نەچە تەجرىبە بىرلە ئاڭلاپ دېدۇك. كى موللا ئەلى قۇشچىغە بەر دۇئا،
قىلىڭ ھەر دەۋا ئەيلەبان ئېھتىيات، قىلىڭ ھاكىمان بولسۇ رۇمى رىزا.
دەۋا نەفئىدىن بولغاسىز ھەم نىشات. ئەگەر قىلسە شەھ باخشىغە ئىلتىفات،
قۇش ئالمانىغە بۇ كەسىلەر تولۇر، ئەتەلكۇ كىيىك ئالسە ھەم ياخشى ئات.

تۆرتىنچى بابدا لەچىننىڭ بەيانىنى ئايتۇر، تۆرت فەسل تەمام شۇد

كەل ئەي دىلبەند، دەفتەر ئاغاز قىل، يەقىن قويابان پۇتلاردىن ئولتۇرۇر.
لەچىننىڭ بەيانىنى ھەم راز قىل. لەچىن قۇشلاغانلار ئاتى ئورۇق،
بىلىڭ ھۇشمەند ياخشى بولسە لەچىن، ئەگەر بىلسەسە تەبئى جانى ئورۇق.
بۇ ھەم قويماغاي باخشىسىنى ئاچىن. ئەگەر بىلسە ھەركىم لەچىن تەبئىنى،
مۇنىڭ ھەم بولۇر نەچچە بىر نەچەسى، نېچە قۇشلاسەكىم ئالۇر سەيدىنى.
ئەيان بولغاي ئول بىر بىرىن بارچەسى. شۇجائەت بەھادۇرلار قۇشىدۇر،
كى ئايلانسە بۇ تاغ ئارا ئاشىيان، ئۆزى شوخۇ مەستانەلەر خۇشدۇر.
ۋەلى يانماغاي بارچەدىن بى گۇمان. ئەتەلكۇ لەچىننىڭ تەماشاسى كۆپ،
لەچىن ياخشى بولسە بولۇر ياخشى چوڭ، كى فەرۋاز ئېتىپ نار يەغماسى كۆپ.
بولۇر كەڭ فىشانە ھەم ئۇچاسى چوڭ. ئەتەلكۇ دېگىل ئالماقى شۇڭقارى،
سەرە تۇمشۇقى، كۆزى چوڭقۇر قىزىل، كى ئالسە ئەتەلكۇ لەچىن شۇڭقارى.
يەنە بوينى ئۇزۇن بولۇر قار تىل. كى شۇڭقارنى كۆر ھىممەتىدىن بەلەند،
چۇ كۆكسى بىلە بۇرنىنىڭ تۆشۈكى، ھەمە شاھلار بەزمىدە ئەرجۇمەند.
بەسى كەڭ بولۇر ياخشىلار پەنجەسى. ئەگەر ئاقىل ئەرسەڭ بەلەند ھىممەت ئول،
بويى يومالاق قىسقە پايچە بولۇر، كى ھەق ئوردا سىدا كەمەن دەپ، كۇن ئول.

ئەككىنچى فەسل بەھرىنىڭ بەيانىدۇر

شۇبۇ قىسمدۇر بەھرىنىڭ ئوبىدانى، مەجالى كېتىپ زەئىفگە ھەم قالۇر.
ۋەلىكىن قارا بولغۇسىدۇر رەڭى. ئۇچار قۇش ئارا بارچەدىن تىزدۇر،
ۋەلى سەيدنى تولا قوغلاپ ئالۇر، ۋەلى ئۇمىر كوتاھ خۇنىرىزدۇر.

ئۈچۈنچى فەسل سەڭسەڭنىڭ بەيانىدۇر

يەنە بىرى سەڭسەڭ، بىلگىل يەقىن،
ئاتاسى ئەتەلكۈ ئاناسى لىچىن.
خەتىدۇر قاراۋۇ بويى چوڭ بولۇر،
ئاياغى لىچىندەك تۈكى كۆك بولۇر.

تۆرتىنچى فەسلدە تۇرۇمتاينى بەيان قىلۇر

تۇرۇمتايدۇرۇر يەئنى تۆرتىنجىسى،
كى ئۇچقۇندۇرۇر بىر بىرىدىن بەسى.
بۇ ھەم بىگۇمان سەيدنى بەك ئالۇر،
كى ئاچ قالسە ئۆز پۇتىنى يەپ قالۇر.

بەشىنچى فەسلدە ئەتەلكۈنىڭ ئوبدانىنى بەيان قىلۇر

ئەتەلكۈنىڭ ھەر قىسمىسى باردۇرۇر،
كى ئۇلۋى بىرى يەئنى شۇڭقاردۇر.
نىشانە ئاياغىدۇ پايپاقلىغ،
نې سىفەت ئېرۇر ئاڭا بۇ چاغلىغ.
كى سەيد ئىنتىھاسىدۇر ئانىڭ كىيىك،
ئۇچارغە بەرابەر دو سىت يەك بىيىك.
توغۇرىدا گويا قوزۇقدەك تۇرار،
پۇتىن بىر-بىر ئۈستۈن قويۇپ ئولتۇرار.
ئاياغى بولۇر گويىيا نىل رەڭ،
ۋەلېكىن مۇنى ئالسە شۇڭقار دەڭ.
ئۇقار، تۇرنەۋۇ غازۇ ئۆردەك بەسى،
تاۋۇشقانغىچە سەيدىدۇر بارچەسى.
نەچە تەئرىف ئەتسەم مۇنى ئاز ئېرۇر،
كى سەيد ئىنتىھاسى كىيىك، غاز ئېرۇر.
كى تۇنجۇر تۇيغۇن شۇڭقاردۇر ئول،
ھەمە قۇشلاردىن پادىشاھىدۇر ئول.
بۇ ئۈچ قۇش ھەمە قۇشلاردىن شاھىدۇر،
ۋەلېكىن خۇشۇ مەرغۇبۇ زىيبادۇر.
كى ئوبدان قارا قۇشنى ھەم قۇشلاغىل،
بۇ تۆرتنى ئەگەر قۇشلاساڭ قۇشلاغىل.
بۇ تۆرتىنى قۇشلار سەخاۋەتلىك ئەل،
داغى ھەم بەھادۇر ئىيادەتلىك ئەل.

ئالتىنچى فەسلدە ئەتەلكۈنىڭ زەبۇنىنى ئايتۇر

نەچە ئاڭلاڭىز تەڭرىنىڭ سۈنئىنى،
ۋەلى ئاڭلاماس مەخلۇقى كوھنەنى.
جەھاندا ئەجايىب ياراتمىش خۇداي،
ئەتەلكۈ ئاتايمىشكى كوھى ھۇماي.
تەئەججۇب بۇكى تۈلكىگە جۇفت ئولۇر،
مۇنىڭ يەنە ھەم ئىككى تۇخمى بولۇر.
كى بىر تۇخمىدىن بولغاي ئانىڭ ھۇماي،
بىرىدىن كۈچۈك دەپكى ئانىڭ رىۋاي.
ئەتەلكۈ ھەمە قۇشلادىن پەست ئىكەن،
ھۇمايكىم مۇنىڭدىن تۇغۇلغان ئىكەن.
ئەرەنلەرمۇ پەست ئولسە كەم چاغلاماڭ،
ئىزا يەتكۈزۈپ سىز ئانى داغلاماڭ.
كى ھەركىم فەقىر ئولسا قورقماق كېرەك،
فەقىرنى تاپىپ كۆڭلىن ئالماق كېرەك.
ئايا، شاھلار ساھىبى زۇلجەلال،
فەقىرلەرغە لۇتف ئەيلەگىل بى مەلال.
زەۋال ئولمايىن دېسەڭىز شاھلار،
فەقىرلەرغە ئېھسان قىلىڭ ماھلار.
فەقىر دەڭ ئەگەر بولسالار ھەق تەلەب،
نې ئانى دېمەڭ بولسا ئول نان تەلەب.
ھەمىشە تەھارەت ئىبادەت قىلىپ،
يىبەردى خۇدا خەتم قۇرئان قىلىپ.
خۇدا يادىدىن غافىل ئولماس دەمى،
ئايا ھۇشمەند، فەقر دېگىل مۇنى.

